

METODY POUŽITÉ

(případně zmíněné)

V REGIONÁLNÍ „UČEBNICI“ Lanškrounsko

Alfa box – *Pátrej, pátrej, pátrači*

Diamant – *Soud s kůrovcem*

Dramatizace – *Plochouši; Soud s kůrovcem*

I.N.S.E.R.T. – *V Lanškrouně u moře; S naším krajem do Evropy*

Literární kroužky – *Z deníku mojí prababičky*

Myšlenková mapa – *Můj domov je Lanškroun*

Pětilístek – *Chyť si svoji příšerku*

Pocitová mapa – *Pátrej, pátrej, pátrači*

Přímka postojů – *Hurá na hory*

Questing – *Pernštejní obhlížejí svoje panství; Po stopách Dušana Šlahory*

Skládkové učení – *Z deníku mojí prababičky*

Tabulka tvrzení (ANO–NE) – *Chyť si svoji příšerku; Pozor! Granát!; Dávno, pradávno; Temné síly Lanškrounska*

Těkej–Štronzo–Dvojice – *Historické prameny*

T-graf – *Hurá na hory; Nikdo nesmí z kola ven*

Vennův diagram – *Čtenářské lekce*

Volné psaní – *Historické prameny*

Alfa box

Rozdělte třídu na skupiny o 3–5 členech. Do každé skupiny rozdejte jeden alfa box (vhodný formát A3 a větší), buď předtištěný, nebo si starší žáci mohou udělat samostatně 6 x 4 políček. Do každého políčka poté napište jedno písmeno abecedy bez háčeků.

Zadejte žákům instrukci: „Napište do každého políčka právě jeden pojem, který se vztahuje k tématu... a jehož zápis začíná stejným písmenem jako box, do něhož kartičku přilepíte.“ (Běžně chceme, aby žáci k pojmu připisovali vysvětlení, komentáře, tvrzení, pochybnost, otázku... , někdy nám mohou stačit jen pojmy – prostor ke komentářům bude ve druhé fázi metody.) Není cílem zaplnit celý alfa box co nejrychleji. Můžete žákům stanovit kritéria – různé skupiny budou mít různá písmena, popř. stanovíte limit vyplněných polí (10, 15, ...)

Žolík v jednom z políček má schopnost zastoupit jakékoli písmeno abecedy a skupiny jej tudíž mohou využít pro zápis odpovědi, na niž tu jinde není vhodné písmeno.

Poté je na učiteli, jak se bude dál s daným alfa boxem pracovat – zda si je vystavíte nebo si vytvoříte jeden vlastní, centrální alfa box.

<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>E</i>	<i>F</i>
<i>G</i>	<i>H</i>	<i>CH</i>	<i>I</i>	<i>J</i>	<i>K</i>
<i>L</i>	<i>M</i>	<i>N</i>	<i>O</i>	<i>P</i>	<i>R</i>
<i>S</i>	<i>T</i>	<i>U</i>	<i>V</i>	<i>Z</i>	<i>Žolík</i>

Diamant

Obdoba pětílístku – žáci shrnují klíčová slova k tématu. Používá se v úvodu hodiny jako prostředek motivace, v závěru jako shrnutí probraného učiva nebo vyjádření myšlenek k danému tématu. Pracuje i s opozitními významy.

Jednoslovný název tématu

Dvě slova o tom, jaké téma je

Tři slova popisující, co téma dělá

Věta právě o čtyřech slovech vystihující to podstatné o tématu

Tři slova popisující, co téma dělá (opozitní pohled)

Dvě slova popisující, jaké téma je (opozitní pohled)

Jedno slovo, shrnující téma (vyjádřené protikladem, nebo synonymem)

Zdroj: <https://www.svetgramotnosti.cz/Clanek/106/newsletter-1-petilistek-a-diam>

I.N.S.E.R.T.

Je jednou ze základních metod kritického myšlení. Má daný postup:

- 1) Žáci dostanou text (s ohledem na věk – délka, náročnost)
- 2) K němu jim bude vysvětlen systém 4 značek ✓ + ? –
✓ = informace, kterou znám
+ = informace, která je pro mě nová
? = informace, které nerozumím, není mi jasná, potřebuji ji dovysvětlit
– = informace, která je v rozporu s tím, co už vím z dřívější doby
- 3) Žáci mají za úkol v daném časovém limitu pročítat text (individuálně) a připisovat si k němu tyto symboly. Učitel může dát žákům limit v počtu značek na každý odstavec
- 4) Během této doby může číst text i učitel – a opatřovat ho značkami.
- 5) Pro reflexi je možné použít předtištěné tabulky, tabuli nebo flip chart. Učitel vyzve žáky, aby se jednotlivě vydali ke každé značce (na flipu, na tabuli) a vlastními slovy stručně zapsali výběr toho pro ně nejdůležitějšího. Pokud se informace opakují, stačí ji nechat zapsanou jen jednou a připisovat k ní čárky. Tím bude jasné, která část byla nejvíce a nejčastěji komentovaná. Když žák napíše vše, co chtěl, vrátí se zpátky na své místo.
- 6) Výstupem této metody je přečtený text s vlastními poznámkami a komentáři. Záleží na učiteli, zda na konci hodiny shrne základní informace z tématu.
Je také možné použít „tabulku INSERT“ = tu si zhotoví buď každý žák, nebo ji předem připraví a vytiskne učitel. Potom se všechny podstatné informace zapisují do tabulky.
- 7) Poté, co mají všichni doplněno a dopsáno, následuje sdílení a diskuze o textu. Je možné procházet jednotlivé značky, porovnávat, sdílet. Doporučuje se věnovat prostor i otázkám a mínusům, aby bylo zřejmé, jaké případné informace je potřeba zjistit, dohledat.

Literární kroužky

Metoda, která vychází z rozdělení žáků do rolí. Role jsou voleny s ohledem na text a na předmět, ve kterém se metoda využije. Všechny role je možné přizpůsobit věku žáků.

- 1) Učitel rozdělí žáky do skupin, v každé skupině bude tolik žáků, kolik bude stanovených rolí. Každý žák ve skupině bude mít jinou roli, někdy může mít i dvě role najednou.
- 2) Učitel rozdá žákům text a ti čtou.
- 3) Učitel rozepíše jednotlivé charakteristiky rolí tak, aby je žáci měli po celou dobu na očích nebo jim je rozdá vytisknuté.
- 4) Po přečtení ukázky učitel vysvětlí jednotlivé role. Rozdělí žáky do skupin a přidělí jim role sám nebo je nechá, aby si vybrali sami. Pokud si žáci vybírali sami, pak svoji volbu zdůvodní, v tomto případě počítejte s vyšší časovou náročností, ale vyplatí se to.

- 5) Učitel stanoví žákům čas pro jejich práci ve skupině, kde každý pracuje na svém vlastním úkolu.
- 6) Po skončení časového limitu si žáci sednou do kruhu.
- 7) Učitel zopakuje pravidla diskuze – mluví jen jeden, ostatní naslouchají, drží se tématu atd.
- 8) Učitel zahájí diskusi ukázkou modelového příkladu s vybranou rolí, postupně následují výpovědi dalších účastníků. Učitel se snaží nezasahovat do diskuze, žáky vede vpřed a nabádá je k vytváření vlastních otázek.

Charakteristika rolí

ROLE	POPIS
hledač citací	<i>vyhledá v textu několik promluv, které považuje za důležité, přečte je nahlas celé skupině a výběr zdůvodní; nemusí se jednat o citace, může vybrat podle sebe zajímavé pasáže</i>
spojovatel	<i>hledá spojitost mezi textem a vnějším světem, tedy nejen dnešní dobou</i>
tazatel	<i>vypracuje seznam otázek pro spolužáky, v rámci skupiny nebo třídy; má-li čas, může připravit test</i>
dohlížitel	<i>pomáhá ostatním zhostit se dobře úkolu v rámci skupiny – dohlíží na to, aby se drželi tématu, hovořili jeden po druhém, živě spolupracovali a nepřekročili stanovené mantinely</i>
badatel	<i>zjistí informace o tématech, která se k textu vážou, případně je učitel doplní k charakteristice postav, aby je měl žák také neustále na očích</i>
vykladač postav	<i>pečlivě se zamýšlí nad postavami a diskutuje o nich s ostatními</i>
stopař	<i>sleduje pohyb postav z jednoho místa na druhé; je možné z něj udělat „stopkaře“ – sleduje čas vymezený na práci</i>
hledač slov	<i>vyhledává v textu zajímavá, nejasná, důležitá nebo nová slova, upozorní na ně ostatní a diskutují o nich; vhodný je zápis slov</i>
ilustrátor	<i>nakreslí obrázky důležitých postav, klíčových slov, úkazů – zde je důležité upravit charakteristiku role podle předmětu, ve kterém tuto metodu používáte; poté diskutuje s ostatními</i>
zpravodaj	<i>na konci diskuze podá zpravodaj učiteli nebo celé třídě zprávu o tom, jak diskuze proběhla; u starších žáků může přidat shrnutí nebo zhodnocení</i>

Zdroj: <https://www.veskole.cz/clanky/metoda-literarni-krouzek>

Myšlenková mapa

Alternativní forma zápisu – jde o vizuální zachycení pojmů a vztahů mezi nimi. Pro žáky je přínosná v tom, že vizualizuje vztahy mezi pojmy. Může mít podobu konkrétního obrázku, který žákům usnadní lépe si pamatovat a vybavit údaje, vazby a vztahy.

Pětilístek

Žáci píší samostatně pětilístek podle následující šablony:

- 1/ První řádek je jednoslovný popis námětu KDO? = téma
- 2/ Druhý řádek odpovídá dvěma slovy na otázku: JAKÁ JE? (obvykle dvě přídavná jména).
- 3/ Třetí řádek vyjadřuje třemi slovy děj/činnost tématu. CO DĚLÁ?
- 4/ Čtvrtý řádek je věta o čtyřech slovech. JEDNA VĚTA
- 5/ Poslední řádek je jednoslovná asociace nebo synonymum k tématu. SYNONYMUM

Není cílem vytvořit jeden „správný“ pětilístek za celou třídu.

Metoda, kterou je možné použít v úvodu jako motivaci nebo v závěru jako reflexi. Má pevně danou strukturu, pracuje s klíčovými slovy.

Jednoslovný název tématu

Dvě slova o tom, jaké téma je

Tři slova popisující, co téma dělá

Věta právě o čtyřech slovech vystihující to podstatné o tématu

Jednoslovný opis tématu (synonymum, metafora, přirovnání)

Zdroj: <https://www.svetgramotnosti.cz/Clanek/106/newsletter-1-petilistek-a-diamant>

Pocitová mapa

Aktivita, která pracuje s mapou místa. Cílem je zakreslit do dané oblasti pocity – to, jak se žáci v daném místě cítí, zda jim je příjemné, jsou na něj hrdí, přijde jim zanedbané nebo nebezpečné. Pracovat je možné individuálně nebo ve skupinách – společně projít vymezený terén (nejčastěji nejbližší okolí školy). Po návratu do třídy zapíše učitel jednotlivé pocity na tabuli.

Přímka postojů

Jedna z aktivit, která pomáhá rozvinout diskuzi na náročné téma, pomáhá žákům, kteří mají problém svůj názor formulovat slovy. Cílem přímky postojů je zaujmout postoj k dané otázce a vysvětlit své stanovisko.

Postup:

- 1) Na tabuli, na podlahu, na papír se nakreslí (vyrobí) pomyslná nebo reálná přímka. Jeden konec představuje ANO, druhý NE – mezi nimi je škála.
- 2) Učitel položí otázku, kterou se chce zabývat.
- 3) Žáci se rozestaví na přímce postojů podle toho, nakolik se s danou otázkou/výrokem ztotožňují (ano, možná ano, spíše ne, možná ne, ne...).
- 4) Ve chvíli, kdy každý má na přímce postojů své místo, vstupuje do hry učitel, který se ptá několika žáků – „Proč stojíš zrovna na tomhle místě?“
- 5) Každý dotázaný zdůvodní, proč si vybral tohle místo. V tuto chvíli mohou ostatní zvážit, zda jsou jeho argumenty natolik přesvědčivé, že by se oni sami mohli přemístit tak, aby jim to vyhovovalo víc.

Questing

Questing je hledačka – vydáte se na cestu, hledáte nápovědy, šifry a luštíte tajenku. Trasa je popsána obvykle podle orientačních bodů, formou veršů. Po splnění úkolů vyluštíte tajenku a objevíte poklad.

Skládkankové učení

(text převzat z <https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/skladankove-uceni.html>)
Jedna z metod, při které se žáci učí navzájem (v expertních skupinách).

Popis metody:

V DOMOVSKÝCH SKUPINÁCH

- Žáci jsou v domovských skupinách (čtyřčlenných, maximálně pětičlenných).
- Učitel žákům sdělí, že hlavním úkolem bude porozumět části textu. (Na konci hodiny by měl každý rozumět celému textu.)
- Členové čtyřčlenných skupin se rozpočítají, kdo má číslo 1, kdo 2, kdo 3 a kdo 4.

PŘEROZDĚLENÍ ŽÁKŮ DO EXPERTNÍCH SKUPIN

- Učitel žákům sdělí, že text, s nímž budou pracovat, rozdělil do čtyř částí. Všechny jedničky ve skupinách zodpovídají za první část textu. Všechny dvojky za druhou část...
- Když tomu žáci porozumí, vyzveme jedničky, aby vytvořily skupinu, dvojky též vytvoří skupinu, i trojky a čtyřky.
- VARIANTA: Místo tohoto nahodilého rozdělení žáků můžeme zvolit variantu, kdy do domovských skupin rozdáme sady textů a žáci sami si je rozdělí podle svého zájmu, možností...

ČETBA TEXTU, PŘÍPRAVA, VOLBA STRATEGIE

- Nově vzniklé skupiny jedniček, dvojek, trojek a čtyřek jsou „**expertní skupiny**“. Jejich úkolem je přečíst přidělenou část textu, porozumět jí, prodiskutovat, shodnout se na obsahovém shrnutí. Poté je třeba vytvořit strategii, postup, kterými jednotliví experti předají své znalosti po svém návratu do domovské skupiny. (Je to časově náročná činnost.)

EXPERTI UČÍ DOMOVSKOU SKUPINU

- Když expertní skupiny ukončí svoji práci (osvědčuje se, když učitel centrálně určí čas na práci v expertních skupinách), vrátí se žáci do původních, domovských skupin a učí ostatní tomu, co prodiskutovali a připravili v expertní skupině.

Po práci metodou skládkové učení následuje ověření znalostí v rámci celé třídy: Žáci mohou odpovídat na otázky, které kladou experti v rámci jednotlivých domovských skupin, otázky může centrálně pokládat učitel, žáci mohou individuálně psát na téma zadané učitelem nebo vytvářet sami či ve skupinách produkt, který prokáže míru jejich získaných znalostí.

Tabulka tvrzení (ano-ne)

- 1) Učitel rozdá žákům tabulku se sadou výroků a dalšími třemi sloupečky.
- 2) Žáci si samostatně přečtou tvrzení v tabulce a rozhodnou se, zda jsou podle nich pravdivá či nikoliv. Svoji odpověď zapíší do sloupečku „Před čtením“.
- 3) Žáci si přečtou text, odloží jej, vrátí se k tabulce a do sloupce „Po čtení“ zapíší, zda jsou tvrzení pravdivá či nikoliv (bez souběžného vracení se k textu).
- 4) Učitel společně se žáky prochází jednotlivé výroky a žáci, již s pomocí textu, hledají pro své odpovědi **ano – ne** důkazy v textu, diskutují o nich. Někteří se v té chvíli ubezpečí o své odpovědi v prostředním sloupečku – a do pravého si ji jen přepíšou. Někteří se pomocí důkazů z textu rozhodnou pro změnu své minulé odpovědi.

Těkej-Štronzo-Dvojice

Na pokyn „Těkej“ se žáci volně pohybují po třídě. Na pokyn „Štronzo“ se zastaví a očima si najdou dvojici. Je důležité, aby se na sebe dívali oba dva. Na pokyn „Dvojice“ se žáci vydají k sobě. Pokud někdo zbývá, utvoří dvojici s učitelem nebo se přidá k jiné dvojici. Učitel poté zadá první otázku, o které si dvojice budou chvilku povídat. Vydá pokyn k ukončení diskuze (slovně/zatleská/zazvoní na zvoneček). Poté se zeptá, která dvojice by se chtěla podělit o svou odpověď. Podle času nechá hovořit příslušný počet dvojic. Následují znovu pokyny Těkej–Štronzo–Dvojice a otázka druhá. To stejné s dalšími otázkami, které má pedagog nachystané.

T-graf

Grafický organizér, díky kterému je možné porovnávat dva protikladné aspekty, klady a záporny, pro a proti problému, jevu. Je možné ho použít v začátku hodiny (sepsání argumentů pro a proti) i v závěru hodiny, kdy je možné jednotlivá pro a proti doplnit, upravit nebo změnit.

Vennův diagram

Grafický organizér, nástroj zobrazující dvě či více množin, jež se svým obsahem zčásti překrývají. Bývá používán pro přehlednější popsání jedinečností či podobností různých témat. Žáci například srovnávají republiku a monarchii; výboj jiskrový, doutnavý a obloukový; obnovitelné a neobnovitelné zdroje; programy různých politických stran...

Popis metody

Učitel zadá žákům 2 a více témat, jež mají do Vennova diagramu zahrnout. Žáci si vytvoří grafické schéma určené počtem témat. Do průniků zapisují heslovitě pojmy a skutečnosti, které mají tato témata společné, mimo průniky zapisují informace platné pouze pro jedno z témat.

Metoda vede efektivně žáky k analýze témat, jejich porovnání, vymezení společných rysů, uvědomění si odlišností.

Volné psaní

V úvodu je třeba žákům vysvětlit, co je čeká:

- žáci budou psát po celý, předem stanovený čas,
- budou psát na volný list papíru – nemusí ho nikomu ukazovat ani odevzdávat

Dále se nastíní zásady:

- a) Začni psát a piš po celou danou dobu.
- b) Piš souvislý text, nikoliv body, hesla a jednotlivá slova.
- c) Piš vše, co Tě k tématu napadne. Pokus se držet tématu.
- d) Pokud nevíš, jak dál, piš cokoliv, co Tě v tu chvíli napadne.
- e) Nevracej se k již napsanému, nic neopravuj (ani pravopis), piš dál.

Po uplynutí časového limitu může učitel pokračovat třeba tak, že požádá žáky, aby si svůj text přečetli navzájem ve dvojici nebo může požádat, aby kdokoliv přečetl svůj text před celou třídou.

Zdroje:

https://www.ucimesedoma.cz/Download/t_graf_ukazka.pdf

<https://cedu.cz/hra/nazorova-primka>

<https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/alfa-box.html>

<https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/insert.html>

<https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/petilistek.html>

<https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/vennuv-diagram.html>

<https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/volne-psani.html>

<http://www.ctenarska-gramotnost.cz/projektove-vyucovani/pv-metody/metody-1>

<http://www.ctenarska-gramotnost.cz/projektove-vyucovani/pv-metody/metody-2>

<https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/skladankove-uceni.html>

<https://www.veskole.cz/clanky/metoda-literarni-krouzek>

Pro podporu čtenářské gramotnosti doporučuje například **Metodiku rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti**, která je volně ke stažení zde - https://www.kvic.cz/aktualita/2370/Metodika_rozvoje_ctenarstvi_a_ctenarske_gramotnosti